

УДК 821.161.2.09-Осьмачка(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-4>**ТОДОСЬ ОСЬМАЧКА – ОЛЕНА ВІТЕР:
БІОГРАФІЧНА ТА ПСИХОАВТОБІОГРАФІЧНА ІСТОРІЯ****TODOS OSMACHKA – OLENA VITER:
A BIOGRAPHICAL AND PSYCHOAUTOBIOGRAPHICAL STORY****Бойко В. В.,***orcid.org/0009-0009-6340-2350**аспірантка кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка*

Особистість письменника – основна категорія психопоетики, яка сприяє осмисленню психосвіту автора, тобто його буття та художньої творчості. Поняття психосвіт корелює із поняттям мегатексту як джерельної бази дослідження: мемуарами в найширшому розумінні та художніми творами.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених аналізу біографії та психобіографії Тодоса Осьмачки, про епізод зустрічі письменника з ігуменею Якторівського жіночого монастиря Оленою Вітер відомо небагато. Ґрунтовне дослідження цієї ситуації дає змогу простежити вияви захисних механізмів психіки письменника та розкрити окремі смисли художнього.

У процесі аналізу з'ясовано, що під час несподіваного знайомства зі «святою особою» у поведінці письменника простежуються захисні механізми витіснення неприємних почуттів та емоцій у підсвідоме та регресії – повернення до інфантильних особистісних реакцій з метою зменшити тривогу. Виокремлюємо також захисний механізм проєкції, адже письменник не тільки переносить на ігуменю власне почуття вищості, а й витіснені інтимні бажання. Підтвердження цих міркувань знаходимо в психобіографічній повісті «Старший боярин», написання якої автор завершив через два роки після зустрічі з Оленою Вітер. За З. Фройдом, перетворення сексуальної енергії на духовно-творчу є виявом захисного механізму сублімації.

На основі дослідження знайомства Тодоса Осьмачки із сестрою Йосифою було з'ясовано, що в психосвіті митця простежуються чотири із десяти виокремлених у психоаналізі (З. Фройд, А. Фройд) захисних механізмів психіки. Це ще раз демонструє складність психосвіту письменника і дає змогу розшифрувати творчі інтенції автора.

Ключові слова: психопоетика, захисні механізми психіки, психобіографічна повість «Старший боярин», Тодось Осьмачка, Олена Вітер.

The personality of the writer is the main category of psychopoetics, which contributes to the understanding of the psychoworld of the author, that is, his existence and artistic creativity. The concept of psychoworld correlates with the concept of megatext as a source base for research: memoirs in the broadest sense and works of art.

Despite the considerable number of works devoted to the analytical biography and psychobiography of Todos Osmachka, not much is known about the episode of the writer's meeting with the abbess of the Yaktorivsk Convent Olena Viter. Fundamental research of this situation makes it possible to trace the manifestations of the protective mechanisms of the writer's psyche and to reveal individual artistic meanings.

In the process of analysis, it was found that during the unexpected meeting with the «saint person», the writer's behavior shows protective mechanisms of repression unpleasant feelings and emotions into the subconscious and regression – a return to infantile personal reactions in order to reduce anxiety. We also single out the protective mechanism of projection, because the writer not only transfers his own sense of superiority to the abbess, but also repressed intimate desires. We find confirmation of these considerations in the psychoautobiographical story «Senior boyar», which the author completed two years after meeting Olena Viter. According to S. Freud, the transformation of sexual energy into spiritual and creative energy is a manifestation of the protective mechanism of sublimation.

On the basis of the study of Todos Osmachka's acquaintance with mother Yosifa, it was found that four of the ten protective mechanisms of the psyche identified in psychoanalysis (S. Freud, A. Freud) can be traced in the artist's psychoworld. This once again demonstrates the complexity of the writer's psyche and makes it possible to decipher the author's creative intentions.

Key words: psychopoetics, protective mechanisms of the psyche, psychoautobiographical story «Senior boyar», Todos Osmachka, Olena Viter.

Постановка проблеми. Усебічне психопоетикальне дослідження творчості письменника передбачає осягнення його особистості – надзвичайно складного психофізіологічного утворення [5, с. 19]. Занурення в аналіз особистості митця сприяє осмисленню такого широкого поняття психопоетики, як «психосвіт» – ланки «єднання між естетичним, художнім світом і власне людиною як визначальним єством буття, сутністю, без якої неможливе мистецтво і реакція на нього, призмою, у якій заломлюється космос» [6, с. 176].

Тодось Осьмачка – один із представників епохи модернізму, який викликає дослідницький інтерес у площині психопоетики. М. Слабошпицький пише, що письменник – «загадка і легенда української літератури, над якою з глибоким подивом замислиться кожен, хто дізнався про неймовірно складне життя цієї людини» [11]. Одним із малодосліджених фрагментів у біографії Тодося Осьмачки є знайомство із Оленою Вітер (сестрою Йосифою). На нашу думку, враження від цього епізоду митець художньо трансформував у психоавтобіографічній повісті «Старший боярин», яка розкриває одну з іпостасей письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри інтерес до біографії та творчості Тодося Осьмачки говорити про вичерпаність наукових розвідок не доводиться. Мегатекст письменника цілком може стати джерелом дослідження його психосвіту. Мемуарами, які корелюють з нашим дослідженням, є спогади М. Кейван «У самотній мандрівці до вічності» [3], В. Коваленко «У пошуках «справжньої України» [4], М. Скорського «Тодось Осьмачка: життя і творчість» [10], у яких знаходимо підтвердження про невігаданість знайомства. Зауважимо, що окремі факти із життя митця, збережені в мемуарах, можуть мати суттєві відмінності. Вважаємо, що це пов'язано з особливостями психіки письменника.

Усебічному осмисленню згаданого епізоду також сприяють праці Н. Зборовської «Код української літератури» [2], О. Мірошник «Психобіографія Тодося Осьмачки і проблема творчості» [7], роботи М. Слабошпицького «Тодось Осьмачка: літературний профіль» [11], «Поет із пекла (Тодось Осьмачка)» [12] та біографічна розвідка Софії Наумович «Останні роки Львова» [8; 9] (пізніше авторка під власним прізвищем О. Вітошинська видала повість-хроніку «Непереможний Лев»).

Метою нашої наукової розвідки є психопоетикальний аналіз стосунків Тодося Осьмачки із Оленою Вітер (сестрою Йосифою) та їхня художня реалізація у психоавтобіографічній повісті «Старший боярин».

Виклад основного матеріалу дослідження. У мемуарах знаходимо незначну кількість спогадів про особисте життя Тодося Осьмачки воєнного періоду. М. Скорський згадує, що з 1942 року письменник перебував у Львові. Автор зазначає, що після отримання літературної премії та гонорару за збірку «Сучасникам» митець «при сприянні допомогового комітету десь у кінці квітня чи на початку травня 1942 року одержав путівку до пансіонату «Партія» у Криниці (нині – Республіка Польща – В. Бойко). Це була розкішна вілла, що колись належала польському співакові Яну Кепурі. Тепер тут відпочивали німецькі офіцери, високопоставлені окупаційні чиновники» [10, с. 90].

М. Слабошпицький зауважує про складність шляху, який подолав митець, щоб дістатися до міста Лева: «Можна тільки собі ту подорож через охоплену війною землею, уявити всі небезпеки, що підстерігали дивного, недовірливого до людей мандрівця, який, очевидно, намагався йти полями й лісами, оминаючи міста й села» [11, с. 21]. Окремої уваги заслуговує думка дослідника, що «сам Осьмачка не любив згадувати про те й дуже підозріло ставився до будь-яких розпитувань про його перехід до Львова, припиняв усі розмови на цю тему, записавши їх до розряду заборонених» [11, с. 21].

Санаторій у Криниці став місцем знайомства Тодося Осьмачки з ігуменею Якторівського жіночого монастиря, мирське ім'я якої «Олена, а прізвище Вітер (так її записали в тюремному реєстрі)» [11, с. 32]. З досліджень дізнаємось, що за три роки до знайомства з письменником Олена Вітер була заарештована НКВС за співпрацю із Андреем Шептицьким, який буцімто

очолював «велику терористичну організацію, а в монастирях Львова ним організовані криївки ОУН» [11, с. 32]. Сестра Йосифа опинилася в монастирі Отців Місіонерів, який енкаведисти перетворили на тюрму. М. Слабошпицький розлого описує катування, якого постійного зазнавала Олена Вітер: «Після допиту у камеру кинули непритомне тіло. Мати Йосифа спливала кров'ю. Це був тільки початок. Ігуменню щоденно тягли з камери й приносили назад на ношах побиту й закривавлену. Її пекли вогнем, обливали бензином і погрожували спалити, як Жанну д'Арк. Вона зазначала наруги й збезчещення...» [11, с. 32]. Матері-ігумені вдалося залишитися живою тільки завдяки тому, що після приходу німців у Львів «в'язням з вулиці Замарстинівської пощастило – їх не встигли розстріляти, як це робили майже в усіх тюрмах» [11, с. 33]. Опісля такої наруги митрополит Андрей Шептицький, який завжди опікувався сестрою Йосифою, «вислав її до Криниці лікуватися. Отак вона і прибула до «Партії» [11, с. 33].

У повісті-хроніці «Останні дні Львова» Софія Наумович художньо осмислює атмосферу міста, у якому, попри німецьку окупацію, вирувало життя. У їдальні, як пише дослідниця, українське товариство займало в кутку окремих стіл «звідки могло розглядати всіх мешканців пансіону» [8, с. 1505]. До кола української інтелігенції, яка вже почала спілкуватися з монахиною, яка щойно прибула до санаторію, приєднався Тодось Осьмачка. Знаного та шанованого українського письменника одразу познайомили із сусідкою (за іронією долі господаря пансіонату розмістила сестру Йосифу біля кімнати Тодося Осьмачки).

Зауважимо, що митець не знав минулого ігумені, однак уже під час першої зустрічі ставився до жінки з неймовірною повагою, як до особливої людини. У художньому варіанті діалогу, описаному Софією Наумович, простежуємо, як письменник возвеличує незнайому жінку, оспівує її красу: «Оце вперше в житті стрічаюся отак віч-на-віч із черницею, та ще й з українкою, та ще й молодую і красивою. А де ж це такі квіти виростають? Мабуть, у Галичині, бо в нашій Україні всі квіти позривали, а наш чорнозем будяками і хоптою засіяли. Знищили й спустошили нашу Україну» [8, с. 1506] (Курсив наш – В. Бойко).

Підтвердженням міркування про захоплення красою монахині слугує й опис зовнішності головної героїні психоавтобіографічної повісті «Старший боярин» Варки Діяковської, яку, на нашу думку, автор наділяє рисами Олени Вітер, проєктуючи власне ставлення до жінки через образ головного героя Гордія Лундика: «І він вже тепер побачив її всю, одягнену в чорну шовкову сукню з рукавами по лікті, і на високих дівочих грудях знов червону квітку, тільки вже троянду. А з прегарної її голови злягала на спину і довга, і темна, і густа коса, підв'язана на потилиці білою стрічкою» [13, с. 36].

Вважаємо, що повість «Старший боярин» є психоавтобіографічною, адже в ній у художньо зображених стосунках головних героїв Гордія Лундика та Варки Діяковської потенційно прочитуються стосунки Тодося Осьмачки з Оленою Вітер. Доказом вірогідності близькості реального життєвого епізоду до психосвіту митця є збіг із датою завершення повісті та подіями, які відбулись. На думку М. Слабошпицького невідомо, коли митець почав повість, «але відомо звідси, що завершував (а можливо й написав усю) в Криниці» [11, с. 41]. Цієї ж думки дотримується й М. Скорський, який вважає, що «не полишаючи «Поета» (психоавтобіографічна поема Тодося Осьмачки – В. Бойко), Т. Осьмачка інтенсивно працював над повістю «Старший боярин», завершивши її під час відпочинку в Криниці. На конкурсі Українського видавництва в березні 1944 року рукопис дістав найвищу нагороду» [10, с. 92].

Дослідники вважають, що саме Олена Вітер залишила в душі митця «слід набагато глибший, аніж усі ті (разом узяті), до кого часто в доволі комічних обставинах залицявся поет» [11, с. 37]. Сестра Йосифа викликала в Тодося Осьмачки набагато глибші почуття, ті, які, ймовірно, були витіснені психікою письменника в підсвідоме. Як зазначає М. Слабошпицький: «Здається, на той час він цілковито відвик від жіночого товариства – настільки нам відомо, жінок давно не було в його тяжких, самотніх днях, власне, відтоді, відколи ступив на територію психлікарні...» [11, с. 33] (Курсив наш – В. Бойко).

У психоаналізі витіснення є одним із захисних механізмів психіки, за допомогою якого «Я» (Его) людини протистоїть як загрозам зовнішнього світу, так й інстинктивним бажанням «Воно» (ІД) та моральним вимогам «Над-Я» (Суперего). Продовжуючи вчення свого батька, А. Фройд зосередилась на дослідженні феномену психоструктури особистості та класифікувала 10 методів захисту психіки. У науковій розвідки «Его та захисні механізми» науковиця виокремлює такі: регресію (regression), витіснення (repression), формування реакції (reaction formation), ізоляцію (isolation), скасування/заперечення (undoing), проєкцію (projection), інтроєкцію (introjection), боротьбу «Я» із самим собою (turning against the self), перетворення (reversal) та сублимацію (sublimation), зауважуючи, що вона «стосується більше вивчення нормального, ніж до неврозу» [15, с. 44]. Дослідниця підкреслює, що всі захисні механізми, окрім сублимації, «блокують безпосереднє вираження інстинктів. Хоча кожен із механізмів може бути і виявляти себе в здорових людей, сама їхня присутність є індикатором можливого неврозу» [15, с. 44].

На нашу думку, знайомство Тодося Осьмачки з Оленою Вітер стало для митця неординарною подією, яка проявила особливості його психоструктури. У варіанті діалогу, описаному Софією Наумович, можемо простежити захисний механізм регресії – повернення до інфантильних особистісних реакцій з метою зменшити тривогу. Тодось Осьмачка несподівано, ймовірно, для самого себе, незважаючи на умовності, по-приятельськи пропонує черниці випити за зустріч: «І раптом така зустріч, що без чарки й не розбереш <<...>> Ну, тоді «Пиймо друзі, грай музика, нам вже все одно...». *На здоров'я, сестро!..*» [8, с. 1506] (Курсив наш – В. Бойко). Сестра Йосифа ввічливо відмовляє митцеві. На думку, Софії Наумович, після цього автор оговтується, просить вибачення та пояснює свою поведінку, тим, що забув про чин жінки: «А я й забув. Вибачайте! Але ж бо ви й *хороша*, нівроку! Куди ж вам до монастиря? Та я нічого... нічого. Вибачте. Я, бачите, одвик, та й узагалі не навчився розмовляти як слід *із святими особами*» [8, с. 1506-1507] (Курсив наш – В. Бойко).

Припускаємо, що в проілюстрованій поведінці митця простежуємо захисний механізм проєкції, адже Тодось Осьмачка переносить власне відчуття переваги [1] на зовнішній об'єкт, а саме на ігумена.

Після короткого діалогу з Тодосем Осьмачкою Олена Вітер прощається та залишає товариство. Однак притлумлене бажання чоловіка виявляється в його подальших діях. Тодось Осьмачка, на думку Софії Наумович, зізнається оточенню української інтелігенції, що має щирі почуття до монахині: «Та й справді залюбитися можна! До біса ж гарна: чорнява, смаглява, з ямочками на щічках...» [8, с. 1507]. Не зупиняє чоловіка й відмова: «Ось я піду й заграю їй серенаду, бо вийти у парк вона не хотіла» [8, с. 1507]. Вважаємо, що в цій поведінці простежується захисний механізм регресії (за А. Фройд).

Описуючи варіант розмови митрополита Андрея Шептицького та сестри Йосифи, Софія Наумович припускає, що на момент знайомства Олена Вітер не знала, що Тодось Осьмачка був уже знаним українським письменником, не раз заарештованим радянською владою, перебував у психіатричній лікарні та симулював божевілля. Дізнавшись про це від митрополита, ігумена висловлює щире здивування: «Прошу Ексцеленції тільки подумати: зразу ж першого дня, довідавшись, що я з Києва... *почав мене компліментувати... наче світську даму... незважаючи на рясу...*» [9, с. 99] (Курсив наш – В. Бойко). Софія Наумович устами митрополита пояснює поведінку письменника тим, що «в нього широка душа степового українця: що на серці, те й на язиці!» [9, с. 99]. Художня варіація діалогу підтверджує наше міркування про прояви захисних механізмів регресії та проєкції, адже «що на серці, те й на язиці» – означає вербалізацію підсвідомих інтенцій психіки митця.

Варто звернути увагу на розбіжності в спогадах Софії Наумович та лікарки Тодося Осьмачки М. Кейван, з якою автор познайомився вже за часів еміграції. Мемуаристка згадує, про поезію «Молитва», яка була написана «з думкою про монахиню, в яку поет закохався, перебуваючи

в Західній Україні, мабуть, у Криниці» [3, с. 41–42]. За спогадами М. Кейван, монахиня була василіянкою, «середнього віку (на думку Тодося, їй було 38 років). Вона вчителювала в гімназії і знала добре світову літературу. Чомусь поет переговорював з нею у справі видання своїх творів, мабуть, ішлося про «Старшого боярина», зрештою докладно не пригадую. У кожному разі вона захопилася творчістю Осьмачки і, на його думку, ним самим (*а може, це тільки в його уяві?*)» [3, с. 41–42] (Курсив наш – В. Бойко). Припущення мемуаристи про те, що ставлення сестри Йосифи у сприйнятті Тодося Степановича могло відрізнятись від реальності підтверджує вияви в психіці митця захисного механізму проєкції як перенесення власних думок, мотивів та бажань письменника про визнання його творчості, захоплення нею на Олену Вітер.

М. Слабошпицький аналізуючи дві версії криницького епізоду, припускає, «можливо, справді мати Йосифа була втаємничена в Осьмаччині літературні задуми і клопоти, можливо справді глибоко переймалася ними. Хочеться думати, що й він сам з його драматичною долею не міг не викликати в неї щирого співчуття» [11, с. 39].

Аналізуючи повість «Старший боярин», Н. Зборовська пише, що в біографії митця є «кохання до черниці, яке символізує несвідоме бажання відвоювати жінку в аскетичного Бога» [2, с. 39]. Художня трансформація прихованих сексуальних поривів є проявом захисного механізму сублімації. За З. Фройдом, цей психічний процес полягає в тому, що «сексуальний потяг полишає свою первісну мету, до якої його спрямовували частковий потяг або інстинкт продовження роду, і обирає іншу мету, генетично хоч і пов'язану з першою, але саму по собі вже не сексуальну – її годиться називати соціальною» [14, с. 349].

Перетворення бажання «відвоювати черницю в аскетичного Бога» у художній творчості зустрічаємо в описі інтимної сцени між Варкою та Гордієм, яка відбувається в келії монастиря: «А далі, ніби вагаючися, похитнувся наперед і обняв дівочий стан руками. І, притиснувши його до свого живота, впав з нею на ліжко. А потім, так, як (сонна дитина шукає в матері цицьки, він обличчям знайшов пазуху в рясі і крізь тоненьку сорочку влип губами у персо» [13, с. 85]. У повісті, на відміну від власного реального життя, автор зреалізував бажаний сценарій розвитку подій, адже Гордій чує не відмову, а взаємне бажання: «Дівчина, поки стямилася від несподіванки, відчула, як пливла до серця і повільно заливала розум гаряча хвиля жадання собі отого парубоцького, про яке дівчата не говорять, а коли думають про його, то червоніють. Відчула, що зажадала його за життя, за сором, за ганьбу. І злякалася» [13, с. 85].

У тлумаченні психічного процесу сублімації З. Фройд виокремлює феномен мистецтва як зворотнього шляху від фантазії в реальність. На думку психоаналітика, на митця «тиснуть надміру могутні інстинктивні потреби, він прагне честі, влади, багатства, слави й жіночого кохання, проте йому бракує засобів досягти цих усіх насолод. Тому, як і буди-хто незадоволений, він відвертається від дійсності й переносить усі свої інтереси, а також своє лібідо на вибудову тих бажань у світі власної фантазії, звідки дорога може доправити й до неврозу» [14, с. 380].

Підтвердженням цього міркування є ліричний відступ у повісті «Старший боярин», у якому автор описує священні українські садиби, з яких «чув дівочі голоси, що збуджували в моїм дитячій естві ті почуття, з якими я, вже вирісши, ішов у життя, неначе дурний багач з золотими грішми на базар. Але який, походивши по ньому і *не знайшовши того краму*, що хотів купити, повертається в оселю своєї *самоти* з певністю, що вже й не знайде бажаного в житті. І весь його *капітал* буде жити з ним *невитрачений* і додаватиме гіркоти і так гіркому буттю на землі» [13, с. 60] (Курсив наш – В. Бойко). Для Тодося Осьмачки особливо важливо було зберегти свій капітал, те, що в душі, тому свої почуття він трансформує в стосунки Гордія та Варки, у яких ми простежуємо нереалізовані бажання самого митця в стосунках з Оленою Вітер.

У повісті «Старший боярин», на думку Н. Зборовської, автор також фіксує в «усій оголеній символізації» український чоловічий спосіб вибору любовного об'єкта, який полягає в бажанні «рятувати кохану жінку» [2, с. 362]. О. Мірошник дотримується думки Н. Зборовської, допо-

внюючи, що: «Йосифа – мати ігуменя, за всіх страждала; зазнала кривди від світу чоловіків (сексуальна наруга над святою жінкою); Осьмачка – заступник світової жіночності» [7, с. 42].

Бажання врятувати кохану жінку письменник художньо трансформує в описі зустрічі головних героїв у монастирі. Варка оговтується та долає сексуальне бажання, тому відмовляє Гордієві: «Через те ідіть собі за цю високу ограду на свої стежки бурхливого світу, а мене *облиште по цей бік неї*, між стриженою акацією на куценькій стежці, яка веде із келії в церкву, а з церкви в келію. І я щодня молитимуся за свою, за вашу і за батькову душу. Прощайте» [13, с. 85] (Курсив наш – В. Бойко). Однак після глибоких роздумів дівчина обирає кохання, адже від служіння Богові вона може стати «такою, як ікона, твердою та холодною і поточеною червоточиною. Страшнішою, ніж трухляві дошки, не вжиті на домовину і складені десь у монастирському льоху» [13, с. 86]. До того ж Варка виявляє жертвність до свого коханого чоловіка: «Зроблю тебе учителем, аби ти служив Україні. А я буду догоджати тобі, моєму любому і моєму на цілий світ єдиному панові» [13, с. 86–87].

У розв'язці автор зображує символічну картину надії на щастя, у якій сонце перемагає хмару: «Я не знаю і не хочу догадуватися, як примирив Гордій свої пригоди з чутливим серцем своєї молоденької дружини, але знаю, що тоді, коли вони квапилися в далеку путь, велика хмара підійшла була під сонце і що сонце, прорвавши її в трьох місцях, випиралося трьома блискучими стовпами проміння у Рохмистрівські поля» [13, с. 94].

Зауважимо, що тільки в повісті «Старший боярин» Тодось Осьмачка втілює надії на щасливе майбутнє. Незважаючи на те, що в повісті «теж інколи подекуди промайне грозивий колорит, гостре тривожне передчуття, однак у ній справді багато лагідного підсоння, спокійного вітру і нерозтривожених людських подихів. Там ще є не зірвана зі свого духовного кореня патріархальна Україна з її тихим селянським раєм» [11, с. 41].

Вважаємо, що письменник не тільки проектує на ігумену власне почуття вищості, а й переносить на неї витіснене бажання родинного затишку і тепла, і навіть ширше – України та її щасливого вільного майбутнього. У мемуарах часто натрапляємо на думки сучасників письменника про його самотність та бажання зустріти споріднену душу.

Згадуючи про часи перебування митця у Львові, мемуаристка В. Коваленко пише, що «другою постійною турботою Осьмачки в таборах «Ді-Пі» були його подружні пляни. Він щиро *бажав покінчити зі своєю самотністю та завжди мріяв про одруження*. Та я певна, що коли б ця солодка мрія стала дійсністю, то дійсність була б дуже гіркою. До подружнього життя поет ніяк не надавався! Усе ж таки про його сватання можна писати цілу книгу. Розчарувань мав він багато» [4, с. 51] (Курсив наш – В. Бойко). Трагізм особистого життя Тодося Осьмачки найглибше відображено в думках М. Кейван: «до сьогодні бринять у моїх вухах ці вірші, рецитовані автором. У його голосі було стільки *щирої та пристрасної туги за любов'ю*, що мені аж лячно стало, бо в мене від початку нашого знайомства не було сумніву, що його єдиною судженою може бути самота» [3, с. 41] (Курсив наш – В. Бойко). На думку М. Слабошпицького після всіх життєвих перипетій у душі Тодося Осьмачки «була лиш *туга за тією єдиною, яка несподівано зустрінеється йому і відігріє скрижанілу від тривог і страждань душу*» [11, с. 33].

Висновки. Повноформатний аналіз психосвіту Тодося Осьмачки неможливий без осмислення особливостей особистого життя та його трансформації у художній творчості. У мемуарних джерелах знаходимо незначну кількість спогадів про перебування митця в санаторії у Криниць та знайомство з Оленою Вітер (сестрою Йосифою), якою опікувався Андрей Шептицький.

Поведінка Тодося Осьмачки з ігуменею візуалізує такі психологічні механізми захисту, як витіснення, регресію та проєкцію. Вважаємо, що нереалізоване бажання письменника знайти споріднену душу та побудувати сім'ю, які були втілені в психоавтобіографічній повісті «Старший боярин», є проявом захисного механізму сублімації. За психоаналітичним тлумаченням, це психічний процес трансформації сексуальної енергії на духовно-творчу.

Із 10 захисних механізмів психіки, визначених у психоаналізі (З. Фройд, А. Фройд), аналізований біографічний епізод демонструє вияв третини механізмів у психосвіті Тодося Осьмачки. Цей факт не тільки дає змогу розшифрувати творчі здобутки письменника, що є завданням психопоетики, а й зумовлює необхідність подальших ґрунтовних досліджень психосвіту митця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко В. В., Михида С. П. Комплекс меншовартості/переваги у психосвіті Тодося Осьмачки. *Нова філологія*. Випуск 91, 2023. С. 5–11.
2. Зборовська Н. В. Код української літератури: проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ : Академвидав, 2006. 504 с.
3. Кейван М. У самотній мандрівці до вічності. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 35–85.
4. Коваленко Л. У пошуках «справжньої України». *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 13–33.
5. Михида С. П. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника : монографія. Кіровоград : «Поліграф–Терція», 2012. 362 с.
6. Михида С. П. Психохронотоп межі болю. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*, 2023. № 1(7) 2023. С. 173–186.
7. Мірошник О. Психобіографія Тодося Осьмачки і проблема творчості. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 2019 1(12). С. 30–45.
8. Наумович С. Останні роки Львова. *Визвольний шлях*. №12 (465). Грудень 1986. Випуск 39. С. 1505–1517.
9. Наумович С. Останні роки Львова. *Визвольний шлях*. №1 (466). Січень 1987. Випуск 40. С. 98–109.
10. Скорський М. Тодось Осьмачка: життя і творчість. Київ : Український Центр духовної культури, 1999. 224 с.
11. Слабошпицький М. Ф. Тодось Осьмачка; Никифор Дровняк із Криниці : Літературний профіль / ред. Т. Качалова. Київ : Видвництво «Рада», 1995. 142 с.
12. Слабошпицький М. Ф. Поет із пекла (Тодось Осьмачка) : роман-біографія. Вид 3-є. Київ : Ярославів вал, 2011. 368 с.
13. Старший боярин / Тодось Осьмачка, Валер'ян Підмогильний, Григорій Косинка. Харків : Фоліо, 2013. 424 с.
14. Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Таращук. Київ : Основи, 1998. 709 с.
15. Freud A. The Ego and the Mechanisms of Defense. London. Karnac books, 1993. 203 p.